

Sorular ve yanıtları

? İnsan hakları nedir?

İnsan hakları, dünya üzerinde yaşayan her bireyin insan olması dolayısıyla sahip olduğu haklardır. Haklarımızı talep ettiğimizde normal şartlar altında hükümetimizden ahlaki bir talepte bulunuyoruz demektir. Bu talep, hükümetin insan haklarını ihlal edemeyeceği, *çünkü bunun bireysel alanım ve onurumun çiğnenmesi anlamına geleceği* anlamını taşır. Hiç kimse –hiçbir birey, hiçbir hükümet– insan haklarımızı elimizden alamaz.

? İnsan haklarının kökeni nedir?

İnsan hakları bizim sadece fiziksel varlıklar olmadığımız, aynı zamanda ahlaki ve ruhsal *insan* varlıkları olduğumuz gerçeğinden yola çıkar. İnsan hakları, bireylerin *insanlığını* korumak ve sürekli kılmak için, aynı zamanda her bireyin onurlu ve yaşanmaya değer bir hayat sürmesi için vardır.

? İnsan haklarına herkes neden saygı göstermek ‘zorunda’dır?

Temel olarak her birey bir insan varlığı olduğu ve bu yüzden ‘ahlaki’ bir varlık olduğu için. Kendilerine, başka bir insanın onurunu zedeledikleri söylendiği takdirde insanların çoğu bundan kaçınacaktır. Genellikle, insanlar birbirlerine zarar vermek *istememezler*. Her birey vicdani bir kontrol mekanizmasına sahip olsa da, artık dünyanın birçok ülkesinde, hükümetleri, –bazen isteksiz olsalar da– yurttaşlarının temel insan haklarına saygı göstermekle *yükümlü* kılan yasalar mevcuttur.

? Kimler insan haklarına sahiptir?

Kesinlikle herkes. Suçlular, devlet başkanları, çocuklar, erkekler, kadınlar, Afrikalılar, Amerikalılar, Avrupalılar, mülteciler, işsizler, işi olanlar, bankacılar, yardım kurumu için çalışanlar, öğretmenler, dansçılar, astronotlar...

? Hatta suçlular ve devlet başkanları bile mi?

Kesinlikle *herkes*. Suçlular ve devlet başkanları da. Her birey özünde bir insan onuru taşıdığı için insan hakları *herkesi eşit şekilde* kapsar. İnsan hakları gücünü işte bundan alır. Bazıları başkalarının haklarını ihlal etmiş olabilir ya da toplum üzerinde bir tehdit oluşturuyor olabilir, işte bu yüzden başkalarının haklarını korumak için bazılarının haklarını *sınırlamak* gerekebilir, fakat bunu da belli sınırlar içinde yapmak gerekir. Bu sınırlar, onurlu bir yaşam için gerekli asgari değerlerdir.

? İnsan haklarını kim kollar?

Aslında bunu hepimizin yapması gerekir. İnsan hakları alanında hem ulusal hem de uluslararası düzeyde belirli yasalar geliştirilmiştir. Bunlar hükümetlerin yurttaşlarına nasıl muamele edeceğini tanımlar. Fakat hükümet eylemlerinin uluslararası normları ihlal ettiğine kimse dikkat çekmezse, hükümetler sonuçta cezalandırılmayacaklarını bildiklerinden ihlallere devam edebilir. Bireyler olarak günlük yaşam içinde başkalarının haklarına saygı duymakla yetinmemeli aynı zamanda hükümetin ve başka kişilerin ne yaptığını da takip etmeliyiz. Korunma mekanizmaları bizim için işler, tabii eğer onları kullanmayı biliyorsak.

? Kendi haklarımı nasıl savunabilirim?

Haklarınızın ihlal edildiğine dikkat çekin; haklarınızı talep edin. Karşınızdaki kişinin size bu şekilde muamele edemeyeceğinin farkında *olduğunuzu* bilmesini sağlayın. İHEB, AİHS ve diğer ulus-

lararası belgelerin ilgili maddelerini gösterin. Ülkenizde konuyla ilgili yasalar mevcut ise bunları da gösterin. Başkalarına konudan bahsedin: Basını bilgilendirin, parlamento üyelerine, devlet başkanına yazın, insan hakları alanında aktif STK'lara haber verin. Fikirlerinizi alın. Eğer fırsatınız varsa bir avukatla görüşün. Nasıl bir eyleme geçeceğinizi hükümetinizin bilmesini sağlayın. Asla vazgeçmeyeceğinizi öğrenmelerini sağlayın. Alabileceğiniz desteği gösterin. Son adımda, hiçbir şey işe yaramadıysa mahkemeye başvurun.

? Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne nasıl giderim?

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesi bireysel başvurular ve bir devletin başka bir devlete karşı yaptığı başvurular için gerekli usulü içermektedir. Bununla beraber davanın kabulü için belli koşulların yerine getirilmiş olması gerekir. Örneğin, bir davayı AİHM'ye götürmeden önce, davanızın ülkenizin mahkemelerinde görülmüş olması gerekir (en yüksek mahkemeye kadar!). Eğer denemek isterseniz ve davanın kabulü için gerekli kriterlerin bulunduğu eminseniz resmi başvuru formunu (Mahkeme Sekreteryasında mevcuttur) doldurup bir başvuruda bulunabilirsiniz. Yine de, şikâyetinizin başarıyla sonuçlanması için hukuki danışmanlık almanızı ya da bu alanda çalışan STK'ların danışmanlığına başvurmanızı öneririz. Mahkeme tarafından hüküm verilene kadar uzun ve karmaşık bir süreç yaşayabileceğinizi önceden bilmeniz gerekir!

? Haklarımı kimden talep edebilirim?

Uluslararası belgelerde sıralanmış temel insan haklarının neredeyse tamamı *hükümetler* ya da devlet yetkililerine yapılan taleplerdir. İnsan hakları, devlet karşısında çıkarlarınızı korur. Bu yüzden haklarınızı devletten ya da devlet yetkililerinden talep etmelisiniz. Eğer haklarınızın örneğin işveren ya da komşunuz tarafından ihlal edildiğine kanaat getiriyorsanız, hükümetinizin işveren ya da komşuların bu şekilde davranmasına engel olmak için yapacağı bir şey varsa doğrudan uluslararası insan hakları yasalarına başvuramazsınız.

? Herhangi bir kişinin haklarımı koruma yükümlülüğü var mı?

Evet. Bir kişiye sorumluluk ya da bir görev yüklemiyorsa bir hak kendi başına çok anlamsızdır. Her birey, diğer bir insanın onurunu çiğnememek üzere *ahlaki* bir ödevde sahiptir. Hükümetinizin ise sadece ahlaki bir ödevi yoktur, imza attığı uluslararası sözleşmelerle aynı zamanda yasal bir yükümlülüğü de vardır.

? İnsan hakları sadece demokratik olmayan ülkelerin sorunu mudur?

Dünya üzerinde bugün bile insan hakları sicili tertemiz bir ülke yoktur. İnsan hakları bazı ülkelerde diğerlerinden daha fazla ihlal ediliyor ya da ihlaller nüfusun büyük bir bölümünü etkiliyor olabilir, fakat her bir ihlal yaşanmaması gereken bir sorundur ve her ihlalle ilgilenilmesi gerekir. Demokratik ülkelerden birinde hakları çiğnenen bir kimsenin, ülkesinin diğer dünya ülkelerinden 'daha temiz' bir insan hakları siciline sahip olduğunu bilmesi onu rahatlatmayacaktır!

? İnsan hakları ihlallerinin azaltılmasında bir ilerleme kaydettik mi?

Günümüze değin yapılanlar bazen okyanusta bir su damlacığı gibi gözükse bile büyük bir ilerleme kaydettik. Köleliğin kaldırılmasını, kadınların oy hakkını, ölüm cezasını yasaklayan ülkeleri, uluslararası baskıyla düşünce suçlularının serbest bırakılmasını, Güney Afrika'da Apartheid sisteminin çöküşünü, AİHM'de görülen davaları ve bunun sonucunda değiştirilen yasaları bir düşünün. Uluslararası kültür aşamalı olarak değişime uğramakta, bununla birlikte en otoriter rejimler bile ulus-

lararası arenada kabul görmek için artık insan haklarını dikkate almak zorunda kalmaktadır. Özellikle son 50 yıl içinde çok olumlu gelişmeler oldu, fakat yapılması gereken daha birçok şey var.

Kafa karıştıran sorular

? Dünyanın dört bir yanında insanların hakları ihlale uğrarken, insan haklarının evrensel olduğunu nasıl söyleyebiliriz?

Hakları ihlal edilen insanlar haklarına hâlâ *sahipler*. Bu şekilde muamele görmeleri sadece ahlaki normlarla değil, uluslararası düzeyde kabul görmüş normlarla da çatışma içindedir. Bu kişilerin devlet temsilcileri uluslararası hukuka göre suç işlemiş konumdadır. Bazı ülkeler uluslararası toplum tarafından ‘cezalandırılmaktadır’. Bu cezanın şekli, yaptırım ya da askeri müdahale olabilir. Şunu da eklemek gerekir ki, bu tür uygulamalar çoğunlukla keyfidir. Müdahale çoğunlukla ihlalin yoğunluğundan çok ulusların çıkarlarına bağlıdır. Ancak şunu belirtmek gerekir ki artık hak ihlali suçlarının davalarının görüleceği (Roma Statüsü tarafından kurulan) bir daimi Uluslararası Ceza Mahkemesi mevcuttur. Uluslararası Ceza Mahkemesi, soykırım, savaş suçları ve insanlık suçları gibi suçlar işlemekten sanık olan kişilerin davalarına bakacaktır. Bu gelişme, evrensel insan haklarına saygının uygulamada zorunlu hale getirilmesi açısından oldukça önemlidir.

? Hukuki bağlayıcılığa sahip değilse İHEB ne işe yarar?

Halihazırda hükümetlerin İHEB maddeleri çerçevesinde yargılanabileceği uluslararası bir mahkeme olmasa bile, bu belgenin muazzam bir tarihsel önemi vardır ve bu belge günümüzde bile hükümetlerin uluslararası alanda yargılanması için bir kriter olarak işlev görmektedir. Bugün hükümetler, bu belgede sıralanan hakları kasten ihlal ettiklerinde diğer hükümetlerin kınamalarıyla ve hatta bazı yaptırımlarla karşı karşıya kalabileceklerini bilirler. Bu süreç her zaman tamamıyla nesnel değildir (!) fakat kesinlikle bir başlangıç teşkil eder. İHEB ayrıca düzenlenen ve (az ya da çok) uygulanabilir olan neredeyse tüm uluslararası anlaşmalar için temel oluşturmuştur.

? Hükümetim sıradan insanların haklarını hergün ihlal ediyorsa ve uluslararası toplum tarafından kınanmak gibi bir endişe taşımıyorsa, ‘insan hakları’ benim ne işime yarar?

Tekrar etmekte fayda var: İnsan hakları bir başlangıçtır. İnsan haklarının olması hiçbir şey olmasından daha iyidir. İnsan hakları doğru koşullar altında, doğru yaklaşımla tamamen olmasa bile hükümetlerin bazı uygulamalarını değiştirme şansına sahiptir. Bu bazen ulaşılması zor bir hedef gibi gözükebilir—özellikle hükümetlerin işlediği suçlar ciddi boyutlardaysa ya da çok sık meydana geliyorsa. Fakat zaman göstermiştir ki insan haklarının bir değişim yaratması mümkündür. Hatta, bugünkü fırsatlar şu ana kadar sahip olduğumuz fırsatlardan çok daha fazladır. Değişim yaratmak zor ve uzun bir süreç olabilir, fakat bireylerin insan haklarına sahip olması ve bu gerçeğin dünya çapında gün geçtikçe daha fazla kabul görmesi—bu yüzden de hükümetler için en azından bir kaygı alanı olması— bize iyi bir mücadele aracı sunar.

? Eğer başkalarının haklarına saygı gösterirsem, onlara istedikleri her şeyi yapma şansını mı vermiş olurum?

Eğer istekleri sizin ya da başkalarının haklarını ihlal niteliği taşıyorsa hayır. Fakat kendi haklarınızın kapsamı açısından çok talepkar olmamalısınız: Bir insanın davranışını can sıkıcı ya da yanlış bulabilirsiniz, fakat bu davranış ile de haklarınızın çiğnenmesi anlamına gelmek zorunda değildir.

İşte bu yüzden eğer başkalarının size istediğiniz gibi davranmanıza izin vermesini istiyorsanız, başkalarının davranışları üzerinde daha hoşgörülü bir tutum sergileyebilirsiniz.

? Haklarımı savunmak için bir insana karşı şiddet kullanmak da dahil her şeyi yapabilir miyim?

Genellikle hayır. Fakat bu tam anlamıyla bir nefsi müdafa vakasıysa, bu durumda *karşı karşıya bulunduğunuz tehditle orantılı meşru güç kullanımına* izin verilebilir. Aldığınız zarar karşılığında ‘hakedilen cezayı’ vermenize izin verilemez, izin verilen sadece kendinizi, alacağınız daha fazla zarardan korumanızdır. İşkenceye ise asla izin verilemez.

? Eğer başkaları benim haklarıma saygı göstermiyorsa, ben neden başkalarının haklarına saygılı olayım?

Birincisi, başkalarının haklarına saygı göstermediğiniz takdirde kendi başınızı derde sokabileceğiniz için; ikincisi, başkalarının –sadece insan oldukları için– saygınızı hak ettiği için; üçüncüsü, haklarınıza saygılı olmalarını sağlamak için kendinizi örnek bir kişi olarak konumlandırabileceğiniz için. Sonuçta, her şey size, nasıl bir insan olmak istediğinize ya da nasıl bir dünyada yaşamak istediğinize bağlıdır. Başkalarında beğenmediğiniz davranış ve tavırlar içine girdiğiniz takdirde neler olacağını, nasıl hissedeceğinizi bir düşünün. Bir de herkesin bir misilleme dürtüsü içinde birbirinin hakkını hiçe saydığı bir dünyada yaşamının nasıl bir şey olacağını düşünün.

? Başkalarının insan haklarını en zalim şekilde ihlal eden insanlar neden ‘insan hakları’ öznesi olarak muamele görmelidir?

Bu belki de insan hakları teorisinin kabul edilmesi en zor, aynı zamanda en gerekli şartıdır. Kimi bireyler bize insani özelliklerden o kadar uzak görünür ki, onları insan olarak görmek için sadece körleşmemiz gerekir. Burada üzerinde durulması gereken en önemli üç nokta şöyledir:

- **Birincisi**, bazı insanlar insanlık dışı davranış ve tutum içinde olsalar da her insan kendi özünde bir insanlık barındırır. Zalimler annelerini, çocuklarını, eşlerini ya da başka birini severler. Zalimler acı, reddedilme korkusu, hayalkırıklığı ya da kıskançlık hissederek; takdir görmek, değer verilmek, destek görmek, sevmek ve anlaşılmak isterler. Zalimlerin *hepsi*, birer birer, içten içe –hepsi birden olmasa bile– bazı insani duygular beslerler. Bu onları birer insan varlığı yapar ve işte bu yüzden zalimler de insan olarak saygımızı hak ederler.
- **İkincisi**, zalimlere, onların başkalarına yaptığı gibi zarar vermeye kalkışırsak burada bir hata yapıyoruz demektir: bu gibi duygular sadece saygınlığımızı azaltır.
- **Üçüncüsü**, şayet hiçbir insani özelliğe sahip olmayan sadece ‘insan’ şekline bürünmüş bir zalim ortaya çıkarsa (ki böyle bir şey henüz ortaya çıkmadı) aramızdan kim çıkıp o kişinin Bir İnsan Olmadığını kendinden çok emin bir şekilde dile getirebilir? Hangi kriterlere göre? O kişinin sevme ya da sevilme yetisine sahip olmama durumuna bakılarak mı? Peki bu düşüncemizde ya yanılıyorsak?

Üçüncü nokta bize şunu hatırlatır: bazı insanların başkalarını yargılaması sonucu korkunç ya da telafi edilemez durumlar ortaya çıkıyorsa insanlığın karşı karşıya bulunduğu riskleri gözönünde bulundurmak zorundayız. Bu tür hükümlerin verildiği, bazı insanların basitçe hiçbir insan hakkına sahip olmadığı, bu yüzden insan olmadıklarının ilân edildiği bir dünyada yaşamayı gerçekten istiyor muyuz? Tüm insan hakları mutlak bir evrenselliğe erişmezse, sahip olacağımız dünya işte budur.